

289. *Gladiolus dzhavakheticus* Eristavi — Թրաշուշան ջավախի — Шпажник джавახетский

EN B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)

© Էլեոնորա Գաբրիելյան
© Eleonora Gabrielyan

Մկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի
հերբարիումի նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Գաբրիելյան Է. Ս., Օգանեսյան Մ. Յ. *Gladiolus* L.
Флора Армении, 10: 146–161. Liechtenstein.
Վազմող՝ Մ. Է. Հովհաննիսյան
Compiler M. E. Oganessian

Կարեգործիչ: Վասնզված տեսակ է: Անդրկովկասի էնդեմիկ է: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ–ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը՝ 500 քառ. կմ–ից պակաս: Տեսակին սպառնում է տարածման և բնակության շրջանների կրճատում՝ աճելավայրերի փոփոխության պատճառով:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված չէր:

Ընդգրկված չէ CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում:

Նկարագրություն: Պարսպատիպակալ բույս է: Յոդուն՝ 40–60 սմ բարձրության: Տերևները՝ 3, անհավասար ջղավորությամբ: Ծաղկաբույլը՝ միակողմանի կամ անորոշ երկկողմ, 4–6 ծաղիկներով, բոլոր ծաղիկները ծաղկելիս՝ վերև ուղղված: Ծաղկապսակը՝ անորոշ երկշորք, համարյա ակտինոմորֆ, մուգ ծիրանագույն: Գեղազարդային տեսակ է:

Տարածում: Հայաստանում տարածված է Վերին Ախուրյանի (Արփի լճի ավազան, Զավախեթի լեռնաշղթա), Շիրակի (Մեծ Մանթաշ գյուղի շրջակայք) և Լոռու (Շահնազար, Տաշիր, Ուրասար գյուղերի շրջակայք) ֆորքիստիկական շրջաններում: EOO 1490 քառ. կմ է, AOO՝ 36 քառ. կմ, լոկալիտները՝ 5: Հայաստանից բացի, աճում է Հարավարևմտյան Անդրկովկասում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիլոգենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է միջին և վերին լեռնային գոտիներում, ծ. մ. 1400–2200 մ բարձրությունների վրա, մարգագետիններում, մարգագետնատափաստանում, անկարկներում, խոնավ, ճահճացած տեղերում: Ծաղկում է հունիս–հուլիս ամիսներին, պաղարեքում՝ հուլիս–օգոստոսին:

Մահմանափակող գործոններ: Մահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ արածեցման և հերկի հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պապուլյացիայի մի մասը պահպանվում է «Արփի լիճ» ազգային պարկի տարածքում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պապուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. Endemic of Transcaucasia. The extent of occurrence is less than 5000 km², the area of occupancy is less than 500 km². The species faces threat of decline of the extent of occurrence and the area of occupancy as a result of habitat changes.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial herb with bulb/tuber. Stem 40–60 cm. Leaves 3, with unequal venation. Inflorescence unilateral or bilateral, 4–6-flowered; all the flowers during the flowering oriented upward. Perianth unclearly bilobate, almost actinomorphic, dark purple. Decorative plant.

Distribution. In Armenia it is distributed in Upper Akhuryan (Arpi Lake basin, Dzhavakhet mountain range), Shirak (surroundings of Mets Mantash village) and Lori (surroundings of Shahnazar, Tashir, Urasar villages) floristic regions. EOO is 1490 km², AOO is 36 km², the number of locations is 5. Besides Armenia the species grows in South–West Transcaucasia.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in middle and upper mountain belts, at the altitudes of 1400–2200 meters above sea level, in the meadows, meadow–steppes, wetlands. Flowering from June to July, fruiting from July to August.

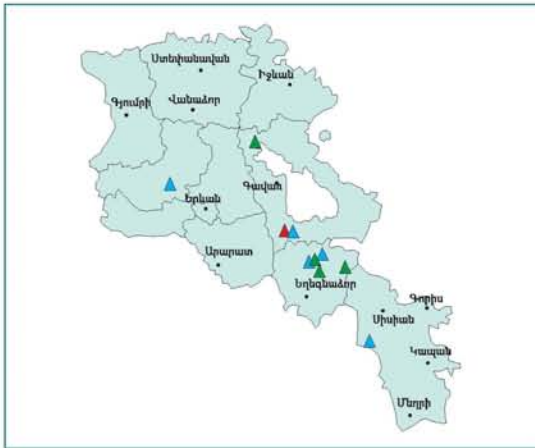
Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by grazing and tillage.

Conservation actions. The part of the population grows in “Arpi Lake” National Park. Necessary: monitoring of the population state.

290. *Gladiolus hajastanicus* Gabrielian — Թրաշունի հայաստանյան — Шпажник армянский

EN B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)

© Էլեոնորա Գաբրիելյան
© Eleonora Gabrielyan

Կարեգործիչ: Վտանգված տեսակ է: Հայաստանի էնդեմիկ է: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ-ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը՝ 500 քառ. կմ-ից պակաս: Արևայր խիստ մասնատված է:

«Հայաստանի Կարմիր գրքի» առաջին հրատարակության մեջ բնագրված չէր:

Բնագրված չէ CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում:

Նկարագրություն: Պաշարատխտակավոր բույս է: Ցողունը՝ 25–40 սմ բարձրության, բարակ: Տերևները՝ 1–2, համարյա գուգահեռ ջղերով: Ծաղկաբույլը՝ 1–2 (3) ծաղիկներով: Ծաղկապատը երկշորք, ծիրանագույն: Գեղազարդային տեսակ է:

Տարածում: Հայաստանում տարածված է Արագածի, Սևանի, Գարեղեգիսի և Ջանգեզուրի ֆլորիստիկական շրջաններում: EOO 3550 քառ. կմ է, AOO՝ 40 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 8:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է վերին լեռնային և ենթալպյան գոտիներում, ծ. մ. 1800–2900 մ բարձրությունների վրա, մարգագետիններում, կաղնու ենթալպյան նոսրանտառներում, ժայռոտ տեղերում: Ծաղկում է հունիս–հուլիս ամիսներին, պտղաբերում՝ օգոստոսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ արածեցման հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանվում է «Սևան» ազգային պարկի տարածքում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. Endemic of Armenia. The extent of occurrence is less than 5000 km², the area of occupancy is less than 500 km². The area of distribution is severely fragmented.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial herb with bulb/tuber. Stem 25–40 cm, thin. Leaves 1–2, with almost parallel nervation. Inflorescence 1–2 (3)-flowered. Perianth bilobate, purple. Ornamental plant.

Distribution. In Armenia it is distributed in Aragats, Sevan, Darelegis and Zangezur floristic regions. EOO is 3550 km², AOO is 40 km², the number of locations is 8.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in upper mountain and sub-alpine belts, at the altitudes of 1800–2900 meters above sea level, in the meadows, in the sub-alpine oak open forests, in rocky places. Flowering from June to July, fruiting in August.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by grazing.

Conservation actions. Grows in “Sevan” National Park. Necessary: monitoring of the population state.

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

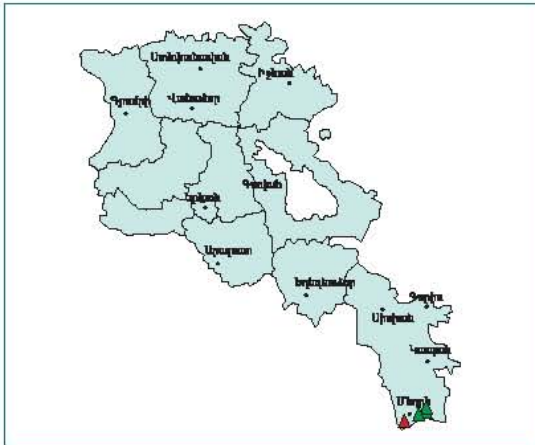
Габриэлян Э. Ц., Оганесян М. Э. 2001. *Gladiolus* L. Флора Армении, 10: 146–161. Liechtenstein.

Կազմող՝ Մ. Է. Հովհաննիսյան

Compiler M. E. Oganessian

291. *Gladiolus szovitsii* Grossh. — Թրաշուշան Շովիցի — Шпажник Шовица

$$ENB \mid ab(iii) + 2 \ ab(iii)$$

© Էլեոնորա Գաբրիելյան
© Eleonora Gabrielyan

Մկրդնադրյուններ/References

Հայաստանի ԳԱՍ Բուտաբանության ինստիտուտի
հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 131. Ереван.

Габриэлян Э. Ц., Оганесян М. Э. 2001. *Gladiolus* L.

Флора Армении, 10: 146-161. Liechtenstein.

Կազմող՝ Մ. Է. Հովհաննիսյան

Compiler M. E. Oganessian

Գաղութգորիա: Վտանգված տեսակ է: Հայտնի է մեկ ոչ մեծ պոպուլյացիա: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ-ից պակաս է: Տեսակին սպառնում է տարածման և բնակության շրջանների կրճատում՝ ներքին գործոնների և անելավալայրերի պայմանների փոփոխության պատճառով:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր սխալ անունով, որպես *G. halophilus*, 1 կարգավիճակով՝ ոչնչացման սպառնալիքի ենթակա տեսակ:

CTES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված է:

Նկարագրություն: Պալարաստիսուկավոր բույս է: Ցողունը՝ 15-30 սմ բարձրությամբ: Տերևները՝ 2 (3), զուգահեռաձիգ: Ծաղկաբույլը՝ միակողմանի կամ երկկողմանի, 2-3 (7) ծաղիկներով: Ծաղկապարթևը՝ լավ արտահայտված երկշաղկապ, լայն բացված, վարդափայլափայլափայլ: Գեղազարդային բույս է:

Տարածում: Հայաստանում աճում է Մեղրու ֆլորիստիկական շրջանում (Մեղրի, Ալյաթա, Շվանիձոր): АОО` 16 բառ. կմ, լոկալիտետները` 2, դրոմց միջև հեռավորությունը 15 կմ է: Հայաստանից բացի աճում է Ադրբեջանում (Ջանգելանի շրջան), Հյուսիսարևմտյան և Հյուսիսային Իրանում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիզիոցենոլոգիական առաճնճախարկություններ: Աճում է ստորին լեռնային գոտում, ծ. մ. 400–1100 մ բարձրությունների վրա, բաց թաքսարոտ և կավային լանջերին, օշինդրային կիսաանապատում, շիբլակում, կաղնու–գիժու նոսրանոտում: Մաղկում է մայիս–հունիս ամիսներին, պտղաբերում՝ հունիս–հուլիսին:

Մահմանադիպիկող գործոններ: Մահմանադիպի տարածման և բնակչության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ տնտեսական գործունեության հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանության գործողություններ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պարզազ խալի վիճակի մոնիթորինգ, ստեղծել նոր ԲՀՊՏ Մեղրու շրջանում:

Category. Endangered species. One small sub-population is known. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km². The species faces decline of the extent of occurrence and the area of occupancy as a result of inner factors and changes in habitat conditions.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under the wrong name *G. halophilus*, under Category 1: Endangered species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial herb with bulbotuber. Stem 15–30 cm. Leaves 2 (3), with parallel nervation. Inflorescence unilateral or bilateral, 2–3 (7)-flowered. Perianth strongly bilobate, broadly opened, pinkish-purple. Ornamental plant.

Distribution. In Armenia it is distributed in Meghri (Meghri, Aldara, Shvanidzor) floristic region. AOO is 16 km², the number of locations is 2. Besides Armenia the species grows in Azerbaijan (Zangelan district), North-West and North Iran.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower mountain belt, at the altitudes of 400–1100 meters above sea level, on open rocky and clay slopes, in semi-desert, in the shibliak, oak-juniper open forest. Flowering from May to June, fruiting from June to July.

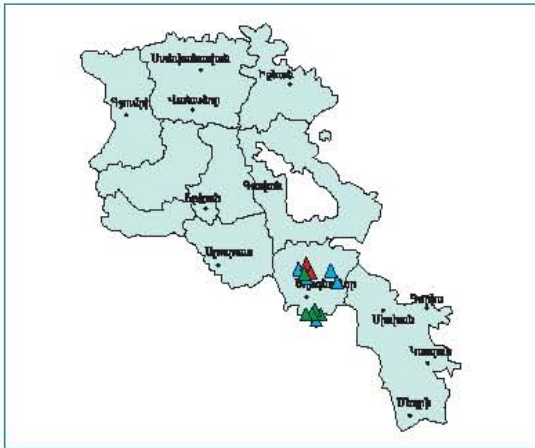
Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by economical activity.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: establishment of specially protected nature area in Meghri region, monitoring of the population state.

292. *Iris atropatana* Grossh. — Տիրիկ արրպարականյան — Касатик атропатанский

EN B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)

© Էլեոնորա Գաբրիելյան
© Eleonora Gabrielyan

Կարգավիճակ: Վտանգված տեսակ է: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ-ից պակաս է: Տեսակին սպառնում է տարածման և բնակության շրջանների կրճատում անելավայրերի սլայմների փոփոխության պատճառով:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված չէր:

Ընդգրկված չէ CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում:

Նկարագրություն: Սոխավաղար բույս է: Տերևները՝ տափակ, երկարությամբ ծավալած, մանգաղաձև կորացած, թխասկապույտ, սպիտակ կոճերկաման ծայրերով, հիմքի մոտ՝ 2–4 սմ լայնության: Ցողունները՝ 5–10 սմ բարձրության: Մաղիկները՝ 1–2, դեղին, հազվադեպ բաց կապտավուն:

Տարածում: Հայաստանում տարածված է միայն Գարեդեգի ֆլորիստիկական շրջանում (Հերիեր, Բարձրունի, Մարտիրոս, Խնձորատ, Սերս, Գետապ, Եղեգնաձոր, Ագարակաձոր, Մալիշկա): EOO 470 քառ. կմ է, AOO՝ 44 քառ. կմ, լոկալիտները՝ 4: Հայաստանից բացի աճում է Նախիջևանում և Արևելյան Անատոլիայում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիզիոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է միջին և վերին լեռնային գոտիներում, ծ. մ. 1200–2000 մ բարձրությունների վրա, չոր քարքարոտ, կավային, գիպսակիր, խճաքարոտ լանդշեյֆին, տրագականտային և ֆրիգանանման բուսականության մեջ, գիհու մոսրանտառում: Մաղկում է ապրիլ–մայիս ամիսներին, պտղաբերում՝ մայիս–հունիսին:

Մանրագրային գործոններ: Անելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ մարդածին գործոնների ազդեցության հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանության գործողություններ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km². The species faces threat of decline of the extent of occurrence and the area of occupancy as a result of the changes in habitat conditions.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Bulbous plant. Stem 5–10 cm. Leaves flat, folded, falcate, very glaucous, with white cartilaginous margins, 2–4 cm broad at base. Flowers 1–2, sulphury–yellow, rarely light bleuish.

Distribution. In Armenia it is distributed only in Darelegis (Her–Her, Bardzruni, Martiros, Khndzorut, Sers, Getap, Yeghegnadzpor, Agarakadzor, Malishka) floristic region. EOO is 470 km², AOO is 44 km², the number of locations is 4. Besides Armenia the species grows in Nakhichevan and East Anatolia.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in middle and upper mountain belts, at the altitudes of 1200–2000 meters above sea level, on dry rocky, clay, gypsaceous, stony slopes, among tragacanth and phryganoid vegetation, in juniper open forest. Flowering from April to May, fruiting from May to June.

Limiting factors. Loss/degradation of habitats caused by anthropogenic factor.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: monitoring of the population state.

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Գաբրիելյան Է. Ս. 2001. Iris L.

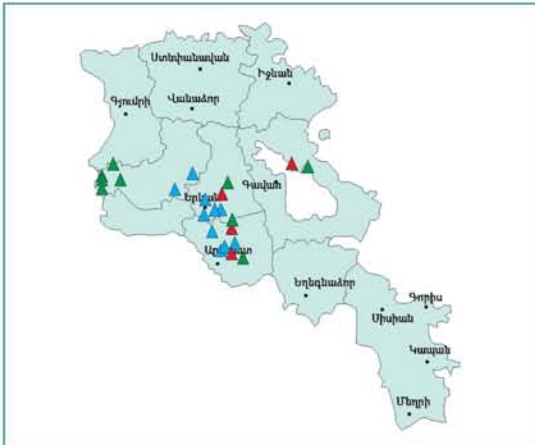
Флора Армении, 10: 115–146. Liechtenstein.

Կազմող՝ Մ. Է. Հովհաննիսյան

Compiler M. E. Oganessian

293. *Iris elegantissima* Sosn. — Նրբիկ նրբագեղ — Касатик элегантнейший

$$EN B 1 \ ab(i, ii, iii, iv) + 2 \ ab(i, ii, iii, iv)$$

© Կամիլլա Թամանյան
© Kamilla Tamanyan

Մկգրնադրյուններ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի
 հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Красная книга Армянской ССР. 1989: 133. Ереван.

Габриэлян Э.Ц. 2001. Iris L.

Флора Армении, 10: 115–146. Liechtenstein.

Կազմող՝ Մ. Է. Հովհաննիսյան

Compiler M. E. Oganesian

Կարեգործի: Վտանգված տեսակ է: Արեալը մասնատված է: Հիմնական պտպույացիա գտնվում է Երևանի շրջակայքում, որի մի մասը արդեն մտել է քաղաքի տափամերձային մեջ և անհետացել: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ-ից պակաս է, բնակություն շրջանի մակերեսը՝ 500 քառ. կմ-ից պակաս:

Հայաստանի Կարմիր զորքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 3 կարգավիճակով՝ կրճատվող տեսակ:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Կոծղարմատավոր բույս է: Յողորմը՝ 10-35 սմ բարձրությամբ: Տերևները՝ ցողունագիրկ, մանգեղաձև ետև թերթաված: Ծաղիկները՝ մեծ: Ծաղկապատիի արտաքին մասերի հեծաձող՝ 6-8 սմ տրամագծով, խիտ ծածկված մուգ դարչնագույն շղերով և պուտերով, կենտրոնական մասում՝ մեծ կլորավուն սև թավշյա պուտով: Մերքին-բերրի՝ 6-8 սմ տրամագծով, սովորաբար կրեմագույն կամ սպիտակ, բարակ մանուշակագույն շղերով:

Տարածում: Հայաստանում տարածված է Շիրակի, Երևանի, Ապարանի, Արագածի և Սևանի ֆլորիստիկական շրջաններում: ԵՕՕ 4930 քառ. կմ է, ԱՕՕ՝ 88 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 5: Հայաստանից բացի, աճում է Արևելյան Անատոլիայում և Հյուսիսարևմտյան Իրանում (Կապու):

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիզիոգենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ստորին և միջին լեռնային գոտիներում, ծ. մ. 750-2000 մ բարձրությունների վրա, չոր քարայրոտ, մերձելային լանջերին, բարձրական դարաշրջանի կարմիր կավերի վրա, օշինդրային կիսաանապատում, ֆրիգանդոիդներում, պտղային տափաստանում: Շաղկում է ապրիլ-հունիս ամիսներին, կտրվաբերում՝ հունիս-հուլիսին:

Մահմանափակող գործոններ: Աճեյվալյերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ շինարարության, գյուղատնտեսական հանդակների համար հողատարածքների յուրացման հետևանքով, վաճառքի համար ինտենսիվ հավաք:

Պախպանության միջոցառումներ: Պախպանվում է «Սևան» ագգային պարկի, «Էրեբունի» և «Խոսրովի անտառ» պետական արգելոցների տարածքում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ, ներդնել ծաղկաբուծության բնագավառ:

Category. Endangered species. The area of distribution is fragmented. The main population is situated in the surroundings of Yerevan, the part of which has already penetrated within the city boundaries and disappeared. The extent of occurrence is less than 5000 km², the area of occupancy is less than 500 km².

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 3: Reducing species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Rhizomatous perennial herb. Stem 10–35 cm. Leaves amplexicaul, falcate. Flowers large; external lobes of perianth limb 6–8 cm in diameter, densely covered with dark brown veins and small spots, with large rounded black velutinous spot in the centre; inner ones 6–8 cm in diameter, usually creamy or white, with thin violet veins. Highly ornamental plant.

Distribution. In Armenia it is distributed in Shirak, Yerevan, Aparan, Aragats and Sevan floristic regions. EOO is 4930 km², AOO is 88 km², the number of locations is 5. Besides Armenia the species grows in North-West Iran (Maku) and East Anatolia.

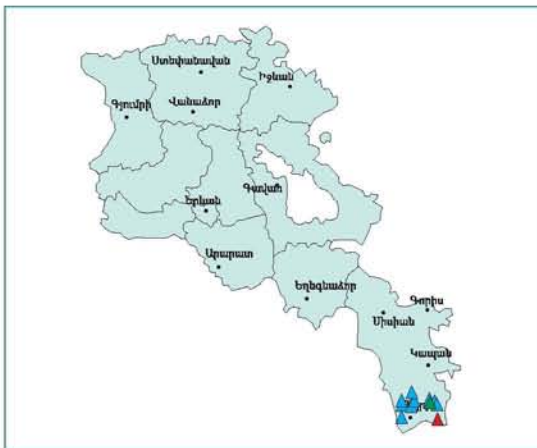
Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower and middle mountain belts, at the altitudes of 750–2000 meters above sea level, on dry rocky, marl slopes, on the red clays of the Tertiary period, in semi-desert, among phryganoid vegetation, in the mountain steppe. Flowering from April to June, fruiting from June to July.

Limiting factors. Loss/degradation of habitats caused by urbanization, land development for arable purposes, intensive collection for selling.

Conservation actions. The species grows in the area of "Sevan" National Park, "Erebuni" and "Khosrov" State Reserves. Necessary: monitoring of the population state, as well as to insert in the sphere of floriculture.

294. *Iris grossheimii* Woronow ex Grossh. — Նիրիկ Գ-րսուհեյմի — Касатик Гроссгейма

$$ENB \ 1 \ ab(iii) + 2 \ ab(iii)$$

© Էլեոնորա Գաբրիելյան
© Eleonora Gabrielyan

Սկզբնաղբյուրներ\References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի
հեղբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 136. Ереван.

Габриэлян Э.Ц. 2001. Iris L.

Флора Армении, 10: 115–146. Liechtenstein.

Կազմող՝ Մ. Է. Հովհաննիսյան

Compiler M. E. Oganessian

Կարեգործի: Վառանգված տեսակ է: Հարավային Անդրկովկասի էնդեմիկ է: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ-ից պակաս է: Տեսակին սպառնում է տարածման և բնակության շրջանների կրճատում՝ աճերավայրերի պայմանների փոփոխության պատճառով:

Հայաստանի Կառմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 1 կարգավիճակով՝ ոչնչացման սպառնալիքի ենթակա առևանգ:

CTES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավերժացնելու մասին ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Կոնդրամառավոր բույս է: Տերևները՝ նեղ մանգալաձև, հաճախ խիստ որոպված: Մաղկապատի արտաքին մասերի եռծայր՝ 4-5 սմ երկարությամ, 1,5-2 սմ լայնությամ, զագաթում՝ կլորավուն, հաստ ծիրանագույն ջղեթավ կլորավուն սև սրտավ: Ներքինները՝ 4-5 (6) սմ երկարությամ, 2-3 սմ լայնությամ, դարչնագույն ծիրանագույն:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է միայն Մեղրու ֆլորիստիկական շրջանում (Չանգեզուրի և Մեղրու բնանշարաներ): EOO 300 քառ. կմ է, AOO՝ 36 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 3: Հայաստանից բացի աճում է Նախիջևանում:

Կենսաբանական, Էկոլոգիական և Ֆիզիոգենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է միջին լեռնային գոտուց մինչև ենթալպյան գոտի, ծ. մ. 1200–2400 մ բարձրությունների վրա, տափաստանում, գիհու և կաղնու մուսրանատներում, մարգագետիններում, չոր քարքարոտ լանջերին: Մակույմ է ապրիլ–հունիս ամիսներին, պաղարեքում՝ հունիս–հուլիսին:

Սահմանափակող գործոններ: Աճելավայրերի կորստառ կամ դեգրադացիայի՝ լեռնահանքային արդյունաբերության և արածեցման հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պոպուլյացիայի մի մասը պահպանվում է «Արևիկ» ազգային պարկի սահմաններում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ, ներդնել ծաղկաբուծության բնագավառ:

Category. Endangered species. Endemic of Southern Transcaucasia. The extent of occurrence and the area of occupancy are less than 500 km². The species faces threat of decline of the extent of occurrence and the area of occupancy as a result of the changes in habitat conditions.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 1: Endangered species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Rhizomatous perennial herb. Leaves narrowly falcate, often distorted. External lobes of perianth limb 4–5 x 1.5–2 cm, rounded at the apex, with thick purple veins and rounded black spot; inner ones 4–5 (6) x 2–3 cm, brownish-purple. Ornamental plant.

Distribution. In Armenia it is distributed only in Meghri (mountain ranges Zangezur and Meghri) floristic region. EOO is 300 km², AOO is 36 km², the number of locations is 3. Besides Armenia the species grows in Nakhichevan.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows from middle to sub-alpine belt, at the altitudes of 1200–2400 meters above sea level, in the steppe, oak and juniper open forests, meadows, dry stony slopes. Flowering from April to June, fruiting from June to July.

Limiting factors. Loss/degradation of habitats caused by mining industry and grazing.

Conservation actions. Part of the population is situated in the territory of "Arevik" National park. Necessary: monitoring of the population state, as well as introduction into floriculture.

295. *Iris iberica* Hoffm. — Նիրիկ վրացական — Касатик иберийский

CRB 1 ab(iii,iv,v) + 2 ab(iii,iv,v)

© Գևորգի Ֆայվուշ
© Georgi Fayvush

Կարեգործիչ: Կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ է: Անդրկովկասի էնդեմիկ է: Հայաստանում հայտնի է մեկ պոպուլյացիա տեսակի ընդհանուր տարածման հարավային սահմանում: Տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 10 քառ. կմ-ից պակաս է: Տեսակին սպառնում է անհետացում հողատարածքների յուրացման պատճառով: «Հայաստանի Կարմիր գրքի» առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված չէր:

Ընդգրկված չէ CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում:

Նկարագրություն: Կոճղարմատավոր բույս է: Յարունը՝ 8–20 սմ բարձրություն: Տերևները՝ ցողունազիլ, սովորաբար ուղիղ կամ սրամասն: Մաղիկները՝ մեծ; ծաղկապատի արտաքին մասերի եռծավ 4–5 (16) սմ երկարության, 2,5–4 սմ լայնության, խիտ ծածկված դարչնագույն ջղերով և սրտերով, կենտրոնական մասում մեծ հակածված սևավուն սրտով; ներքինները՝ 3–5 (6) սմ տրամագծով, սպիտակավուն կամ բաց կապտավուն, դժգույն մանուշակագույն ջղերով: Գեղազարդային բարձրարժեք հասկանիչներով օժտված բույս է:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է միայն Իջևանի ֆլորիստիկական շրջանում, Այրում կայարանի շրջակայքում: AOO՝ 4 քառ. կմ, լոկալիտներ՝ 1: Հայաստանից բացի, աճում է Վրաստանում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ստորին լեռնային գոտում, ծ. մ. 400–600 մ բարձրությունների վրա, չոր քարքարոտ լանջերին, շիրիլակում: Մաղկում է մայիս ամսին, պտղաբերում՝ հունիսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ մարդածին գործոնների ազդեցության հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանության գործողություններ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է կազմակերպել հետազոտական աշխատանքներ մոր աճելավայրեր հայտնաբերելու համար, իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ, ներդնել ծաղկաբուծության բնագավառ:

Category. Critically endangered species. Endemic of Transcaucasia. One sub-population is known in Armenia in the southern border of the main area of distribution. The extent of occurrence and area of occupancy are less than 10 km². The species is on the verge of extinction caused by land development.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Rhizomatous perennial herb. Stem 8–20 cm. Leaves amplexicaul, usually straight or sword-like. Flowers solitary, large; external and inner lobes of perianth limb 4–5 (6) x 2,5–4 cm, densely covered with dark brown veins and small spots, with large obovate black spot in the centre; inner ones 3–5 (6) cm in diameter, whitish or light bleuish, with pale mauve veins. Very decorative plant.

Distribution. In Armenia it grows only in Idjevan floristic region (surroundings of the station Ayrum). AOO is 4 km², the number of locations is 1. Besides Armenia the species grows in Georgia.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower mountain belt, at the altitude of 400–600 meters above sea level, on dry stony slopes, in shibliak. Flowering in May, fruiting in June.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by anthropogenic factor.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: monitoring of the population state, search of new habitats, as well as introduction into floriculture.

Մկգրնադրյուններ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Габриэлян Э.И. 2001. *Iris* L.

Флора Армении, 10: 115–146. Liechtenstein.

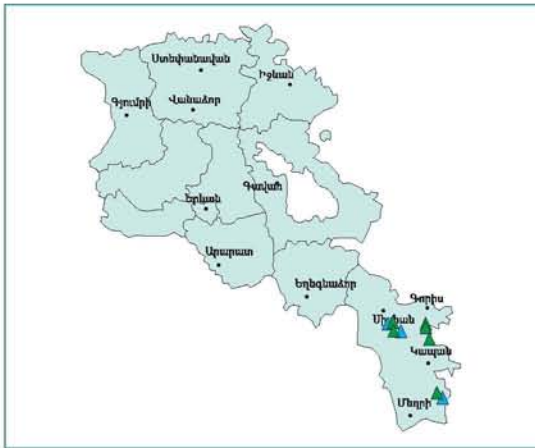
Կազմող՝ Մ. Է. Հովհաննիսյան

Compiler M. E. Oganessian

296. *Iris lineolata* (Trautv.) Grossh. — Նիրիկ նեղզձային — Касатик узколистный

EN B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)

© Կամիլա Թամանյան
© Kamilla Tamanyan

Կարեգրիշ: Վտանգված տեսակ է: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ–ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը՝ 500 քառ. կմ–ից պակաս: Տեսակին սպառնում է տարածման և բնակության շրջանների կրճատում աճելավայրերի պայմանների փոփոխության պատճառով:

«Հայաստանի Կարմիր գրքի» առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված չէր:

Ընդգրկված է CITES–ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում:

Նկարագրություն: Կոճղարմատավոր բույս՝ 10–15 սմ բարձրությամբ: Տերևները՝ նեղ մանգաղաձև, հաճախ ուժեղ ոլորված: Ծաղկապսակի արտաքին մասերի եռոցիկը՝ 4–5 սմ երկարությամբ, 1,5 սմ լայնությամբ, սրագագար, բաց գույնի բարակ մուգ ջղերով, կիսակլորավուն պոստով, ներքինները՝ 4–5 (6) սմ երկարությամբ, 1,5–2 սմ լայնությամբ, սրածայր, բաց մոխրագույն, մուգ դարչնագույն մանուշակագույն ջղերով: Գեղազարդային բույս:

Տարածում: Հայաստանում տարածված է միայն Զանգեզուրի ֆորիստիկական շրջանում (Միսիան և Գորիս քաղաքների շրջակայք, Վաղարշապատ, Շուրմուխ, Ներքին Հանդ, Շիկահող, Որտան գետի կիրճ): EOO 750 քառ. կմ է, AOO՝ 28 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 3: Հայաստանից բացի, աճում է Արևելյան Անդրկովկասում, Թուրքիայում, Հարավարևելյան Անատոլիայում և Իրանում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ստորինից մինչև վերին լեռնային գոտիներում, ծ. մ. 800–2000 մ բարձրությունների վրա, լեռնային տափաստանում, շիբլիկում, մարգագետիններում, չոր քարայրառ լանջերին: Ծաղկում է մայիս–հունիս ամիսներին, պտղաբերում՝ հունիս–հուլիսին:

Սահմանափակող գործոններ: Աճելավայրերի կոտորատ կամ դեգրադացիա՝ գյուղատնտեսական գործունեության հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պաշտպանության մի մասը պահպանվում է «Շիկահողի» պետական արգելոցի տարածքում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պաշտպանության վիճակի մոնիթորինգ, ներդնել ծաղկաբուծության բնագավառում:

Category. Endangered species. The extent of occurrence is less than 5000 km², the area of occupancy is less than 500 km². The species faces decline of the extent of occurrence and the area of occupancy as a result of the changes in habitat conditions.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Rhizomatous perennial herb. Leaves narrowly falcate, often distorted. External lobes of perianth limb 4–5 x 1,5 cm, acuminate, light, with thin dark veins and semicircular spot; inner ones 4–5 (6) x 1,5–2 cm, acuminate, light, with dark brown veins. Decorative plant.

Distribution. In Armenia it is distributed only in Zangezur (surroundings of Sisian and Goris towns, villages Vahatin, Shurmukh, Nerkin Hand, Shikahogh, Vorotan river gorge) floristic region. EOO is 750 km², AOO is 28 km², the number of locations is 3. Besides Armenia the species grows in East Transcaucasia, Talish, South–East Anatolia and Iran.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows from lower to upper mountain belts, at the altitudes of 800–2000 meters above sea level, in the mountain steppe, shiblik, in the meadows, on dry stony slopes. Flowering from May to June, fruiting from June to July.

Limiting factors. Loss/degradation of habitats caused by agricultural activity.

Conservation actions. Part of the population is situated on the territory of “Shikahoh” State Reserve. Necessary: monitoring of the population state, as well as introduction into floriculture.

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Габриэлян Э. И. 2001. Iris L.

Флора Армении, 10: 115–146. Liechtenstein.

Կազմող՝ Մ. Է. Հովհաննիսյան

Compiler M. E. Oganessian

297. *Iris lycotis* Woronow — Նիրիկ գալլականջ — Касатик волчье ухо

EN B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)

© Կամիլլա Թամանյան
© Kamilla Tamanyan

Կարեգորիա: Վտանգված տեսակ է: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ–ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը՝ 500 քառ. կմ–ից պակաս: Տեսակին սպառնում է տարածման և բնակության շրջանների կրճատում աճեցվայրերի պայմանների վնասվածության պատճառով:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 1 կարգավիճակով՝ ոչնչացման սպառնալիքի ենթակա տեսակ:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Կոճղարմատավոր բույս է: Ցողունը՝ 10–35 սմ բարձրության: Տերևները՝ ցողունագիրկ, մանգաղաձև կորացած: Մաղիկները՝ մեծ; ծաղկապատի արտաքին և ներքին մասերը՝ դարչնագույն ծիրանագույն; արտաքինները՝ 4,5–6 սմ լայնության, կենտրոնում մեծ թավշյա սև պուտով; ներքինները՝ 5–8 սմ տրամագծով: Գեղազարդային բարձրարժեք հատկանիշներով օժտված բույս է:

Տարածում: Հայաստանում տարածված է Երևանի (Երանոսի և Ուրծի լեռնաշղթաներ, Տիգրանաշեն և Էլփին գյուղերի միջև) և Դարեղիսի (Արփա և Մարտիրոս գյուղերի շրջակայք) ֆլորիստիկական շրջաններում: EOO 685 քառ. կմ է, AOO՝ 40 քառ. կմ, լոկալիտետը՝ 5: Հայաստանից բացի, աճում է Նախիջևանում, Հարավարևելյան Անատոլիայում, Հյուսիսարևելյան Իրանում և Արևմտյան Իրանում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիլոգենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է սառնիկ լեռնային գոտուց մինչև ենթալպյան գոտի, ծ. մ. 1000–2600 մ բարձրությունների վրա, չոր քարքարոտ, կավային լանջերին, կիսաանապատում, լեռնային տափաստանում: Ծաղկում է ապրիլ–մայիս ամիսներին, պտղաբերում՝ մայիս–հուլիսին:

Մահմանափակող գործոններ: Աճեցվայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ անտեսական գործունեության հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանության գործողություններ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պարույսցիայի վիճակի մոնիթորինգ, ներդնել ծաղկաբուծության բնագավառում:

Category. Endangered species. The extent of occurrence is less than 5000 km², the area of occupancy is less than 500 km². The species faces decline of the extent of occurrence and the area of occupancy as a result of the changes in habitat conditions.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 1: Endangered species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Rhizomatous perennial herb. Stem 10–35 cm. Leaves amplexicaul, falcate. Flowers solitary, large; external and inner lobes of perianth limb brownish–purple; external ones 4–6 cm long, with large velutinous black spot; inner ones 5–8 cm in diameter. Very ornamental plant.

Distribution. In Armenia it is distributed in Yerevan (Yeranos and Urts mountain ranges, between Tigranashen and Elpin villages) and Darelegis (surroundings of Arpa and Martiros villages) floristic regions. EOO is 685 km², AOO is 40 km², the number of locations is 5. Besides Armenia the species grows in Nakhichevan, South–East Anatolia, North–East Iraq and West Iran.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows from lower to sub–alpine belt, at the altitudes of 1000–2600 meters above sea level, on dry clay and stony slopes, in semi–deserts and steppes. Flowering from April to May, fruiting from May to July.

Limiting factors. Loss/degradation of habitats caused by economic activity.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: monitoring of the population state, as well as introduction into floriculture.

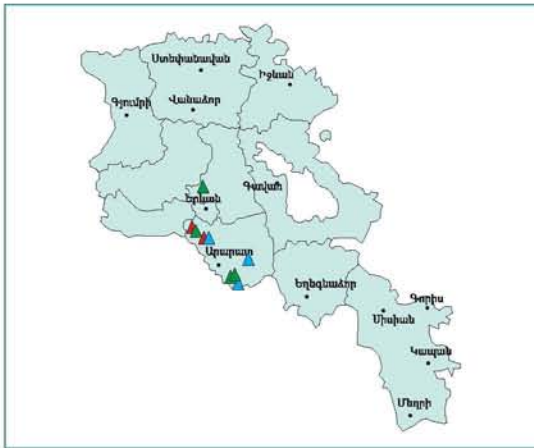
Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Красная книга Армянской ССР. 1989: 136. Ереван.
Габриэлян Э. Ц. 2001. *Iris* L.
Флора Армении, 10: 115–146. Liechtenstein.
Կազմող՝ Մ. Է. Հովհաննիսյան
Compiler M. E. Oganesian

298. *Iris musulmanica* Fomin — Նիրիկ մուսուլմանական — Касатик мусульманский

EN B 1 ab(i,ii,iii,iv,v) + 2 ab(i,ii,iii,iv,v)

© Կամիլա Թամանյան
© Kamilla Tamanyan

Կարեգորիա: Վտանգված տեսակ է: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ-ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը 500 քառ. կմ-ից պակաս: Պապուլյացիան գտնվում է ակտիվ գյուղատնտեսական գործունեության շրջանում:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված է 1 կարգավիճակով՝ ոչնչացման սպառնալիքի ենթակա տեսակ:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Կոճղարմատավոր բույս է: Յոդունները՝ 40–90 սմ բարձրության: Տերևները՝ նեղ գծային, ցողունից կարճ: Ծաղիկները՝ 3–5, բաց կապույտ կամ դժգույն բաց կապույտ, հազվադեպ սպիտակավուն: Գեղազարդային տեսակ է:

Տարածում: Հայաստանում տարածված է Երևանի (Մխչյան, Ջանգիբասար, Ռեանլու, Մասիս, Արարատ, Սուրենավան գյուղերի շրջակայք) և Ապարանի (Արայի լեռ) ֆլորիստիկական շրջաններում: EOO 810 քառ. կմ է, AOO՝ 20 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 4: Հայաստանից բացի, աճում է Նախիջևանում, ինչպես նաև Արևելյան Անատոլիայում և Հյուսիսարևմտյան Իրանում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է սառը և միջին լեռնային գոտիներում, ծ. մ. 700–1500 մ բարձրությունների վրա, աղիավուն ճահիճներում, խոնավ աղակալած մարգագետիններում, առօրյա ջրանցքների ափերին: Ծաղկում է մայիս–հուլիս ամիսներին, պտղաբերում՝ հուլիս–օգոստոսին:

Սահմանափակող գործոններ: Աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ ճահիճների չորացման և հերկման, ինչպես նաև վաճառքի համար ինտենսիվ հավաքի հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պապուլյացիայի մի մասը աճում է «Աղակալած ճահճոտ» բնության հուշարձանի տարածքում: Անհրաժեշտ է իրականացնել կարգավիճակի բարձրացում և Արարատի աղակալած ճահճի իրական պահպանություն, պապուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ, ներդնել ծաղկաբուծության բնագավառում:

Category. Endangered species. The extent of occurrence is less than 5000 km², the area of occupancy is less than 500 km². The species grows in the area of intensive agricultural activity.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 1: Endangered species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Rhizomatous perennial herb. Stem 40–90 cm. Leaves narrowly linear, shorter than stem. Flowers 4–5, light blue, pale blue or rarely whitish. Highly ornamental plant.

Distribution. In Armenia it is distributed in Yerevan (surroundings of Mkhchyan, Zangibasar, Reanlu, Masis, Ararat, Surenavan villages) and Aparan (Arayiler) floristic regions. EOO is 810 km², AOO is 20 km², the number of locations is 4. Besides Armenia the species grows in Nakhichevan, East Anatolia and North–West Iran.

Ecological, biological and phytocenological peculiarities. Grows in lower and middle mountain belts, at the altitudes of 700–1500 meters above sea level, in salt marshes, in moist saline meadows, along the banks of irrigation channels. Flowering from May to July, fruiting from July to August.

Limiting factors. Loss/degradation of habitats caused by drainage of marshes and tillage, as well as intensive collection for sale.

Conservation actions. Part of the population grows in the area of “Salt marsh” nature monument. Necessary: raise of the SPA’s status, and real conservation of the Ararat Plain Salt marshes, monitoring of the population state, as well as to introduction into floriculture.

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 137. Ереван.

Габриэлян Э. П. 2001. Iris L.

Флора Армении, 10: 115–146. Liechtenstein.

Կազմող՝ Մ. Է. Հովհաննիսյան

Compiler M. E. Oganessian

299. *Iris pseudocaucasica* Grossh. — Տիրիկ կեղծ կովկասյան — Касатик ложнокавказский

ENB 1 ab(iii) + 2 ab(iii)

© Էլենորա Գաբրիելյան
© Eleonora Gabrielyan

Վարդագործիկ: Վտանգված տեսակ է: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ-ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը՝ 500 քառ. կմ-ից պակաս: Տեսակին սպառնում է տարածման և բնակության շրջանների կրճատում՝ աճելավայրերի պայմանների փոփոխության պատճառով:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված էր 2 կարգավիճակով՝ հազվագյուտ տեսակ:

CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Սոխուկավոր բույս է: Ցողունը՝ 10–25 սմ բարձրության: Տերևները՝ տափակ, երկարությամբ ծալված, մանգաղաձև թեքված, սպիտակ կոճիկային ծայրերով, 1–1,5 սմ լայնության: Ծաղիկները՝ 2–3, բաց երկնագույն, բաց երկնագույն, մանուշակագույն կամ կամայալուն դեղնավուն:

Տարածում: Հայաստանում տարածված է Երևանի (Ուրծի լեռնաշղթայի միջին մաս) և Մեղրու (Ալգեձոր, Վարդանաձոր, Գոռեմ-նիս, Շվանիձոր, Գյումարանց, Նյուվադի) ֆլորիստիկական շրջաններում: EOO 1200 քառ. կմ է, AOO՝ 32 քառ. կմ, լոկալիտետները՝ 4: Հայաստանից բացի, աճում է Նախիջևանում, Արևելյան Անատոլիայում, Հյուսիսային Իրաքում, Հյուսիսային և Հյուսիսարևմտյան Իրանում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է ստորին և միջին լեռնային գոտիներում, ծ. մ. 600–1600 (2000) մ բարձրությունների վրա, չոր քարքարոտ, կավային լանջերին, շիբլակում և գիհու մոսրան տառում: Ծաղկում է մարտ–մայիս ամիսներին, պտղաբերում՝ մայիս–հունիսին:

Մանրամասնագիտական գործոններ: Մանրամասնակ տարածման և բնակության շրջաններ, աճելավայրերի կորուստ կամ դեգրադացիա՝ լեռնահանքային արդյունաբերության ընդլայնման հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պապուլյացիայի մի մասը պահպանվում է «Արևիկ» ազգային պարկի սահմաններում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պապուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Endangered species. The extent of occurrence is less than 5000 km², the area of occupancy is less than 500 km². The species grows in the area of intensive agricultural activity. It faces decline of the extent of occurrence and the area of occupancy as a result of the changes in habitat conditions.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia under Category 2: Rare species.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Bulbous herb. Stem 10–25 cm. Leaves flat, folded, falcate, with white cartilaginous margins, 1–1,5 cm wide. Flowers 2–3, light bluish, light bluish–violet or greenish–yellow.

Distribution. In Armenia it is distributed in Yerevan (central part of Urts mountain range) and Meghri (Aygedzor, Vardanadzor, Gudemnis, Shvanidzor, Gyumaranis, Nyuvadi) floristic regions. EOO is 1200 km², AOO is 32 km², the number of locations is 4. Besides Armenia the species grows in Nakhichevan, East Anatolia, North Iraq, North and North–West Iran.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in lower and middle mountain belts, at the altitudes of 600–1600 (2000) meters above sea level, on dry stony and clay slopes, in the shibliak, juniper open forest. Flowering from March to May, fruiting from May to June.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, loss/degradation of habitats caused by the expansion of mining industry.

Conservation actions. Part of the population is situated on the territory of “Arevik” National park. Necessary: monitoring of the population state.

Մկրճարարություններ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS R.A.

Красная книга Армянской ССР. 1989: 138. Ереван.

Габриэлян Э. Ц. 2001. Iris L.

Флора Армении, 10: 115–146. Liechtenstein.

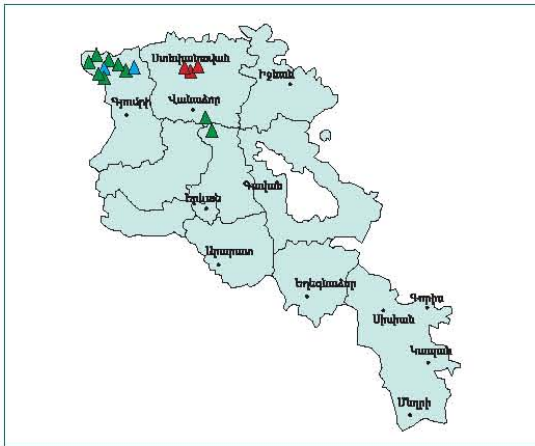
Վազմով՝ Մ. Է. Հովհաննիսյան

Compiler M. E. Oganessian

300. *Iris sibirica* L. — Տիրիկ սիրիրյան — Касатик сибирский

VU* B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)

© Կամիլյա Թամանյան
© Kamilla Tamanyan

Մկգրնադրյութներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.
Федченко Б. А. 1935. *Iris sibirica* L.
Флора СССР, 4: 519–520. Ленинград.
Mathew B. 1984. *Iris sibirica* L. Flora of Turkey, 8: 387–388. Edinburgh.
Красная книга Армянской ССР. 1989: 133. Ереван.
Габриэлян Э.Ц. 2001. *Iris* L. Флора Армении, 10: 115–146. Liechtenstein.
Կազմող՝ Մ. Է. Հովհաննիսյան
Compiler M. E. Oganessian

Կարեգործիչ: Խոցելի տեսակ է: Պայուսյացիայի արեալը մասնատված է: Տարածման շրջանի մակերեսը 5000 քառ. կմ–ից պակաս է, բնակության շրջանի մակերեսը՝ 500 քառ. կմ–ից պակաս: Տեսակին սպառնում է տարածման և բնակության շրջանների կրճատում՝ գերարածնցման պատճառով: Նկատի ունենալով, որ տեսակի հիմնական տարածման շրջանը գտնվում է Հայաստանից դուրս, սպառնալիքի կարգավիճակը իջեցվել է մինչև VU:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ հիշատակվում էր որպես հազվագյուտ տեսակ, *Iris* ցեղի ծանոթագրության մեջ, առանց կարգավիճակի:

CITES–ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում ընդգրկված չէ:

Նկարագրություն: Կոճղարմատավոր բույս է: Ցողունը 40–70 (100) սմ բարձրության: Տերևները՝ մեղ գծային, ցողունից կարճ: Ծաղիկները՝ 2–3՝ ծաղկալաքի գագաթում, խոշոր, 6–9 սմ տրամագծով, կապույտ: Գեղազարդային բույս է:

Տարածում: Հայաստանում տարածված է Վերին Ախուրյանի, Լոռու և Իջևանի ֆլորիստիկական շրջաններում: EOO 1330 քառ. կմ է, AOO՝ 32 քառ. կմ, լոկալիտները՝ 4: Հայաստանից բացի, տարածված է Կովկասում, Եվրոպայում, Սիբիրում, Հյուսիսարևելյան Անատոլիայում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է միջին և վերին լեռնային գոտիներում, ծ. մ. 1600–2000 մ բարձրությունների վրա, խոնավ մարգագետիններում, ճահճացած տեղերում, գետերի և լճերի մոտ, անտառներում: Ծաղկում է մայիս–հուլիս ամիսներին, պտղաբերում՝ հուլիս–օգոստոսին:

Մահմանավանդ գործոններ: Աճելավայրերի կորստառ կամ ղեգրադացիա՝ գերարածնցման հետևանքով:

Պահպանության միջոցառումներ: Պայուսյացիայի մի մասը պահպանվում է «Արփի լիճ» ազգային պարկի տարածքում: Անհրաժեշտ է իրականացնել պայուսյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Vulnerable species. Area of distribution is fragmented. The extent of occurrence is less than 5000 km², the area of occupancy is less than 500 km². The species faces decline of the extent of occurrence and the area of occupancy as a result of overgrazing. Since the main area of distribution is situated beyond the borders of Armenia the category of threat has been downgraded to VU.

It was included in the first edition of the Red Data Book of Armenia as a rare species (without any category).

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Rhizomatous perennial herb. Stem 40–70 (100) cm. Leaves narrowly linear, not exceeding the stem. Flowers 2–3, blue. Ornamental plant.

Distribution. In Armenia it is distributed in Upper Akhuryan, Lori and Idjevan floristic regions. EOO is 1330 km², AOO is 32 km², the number of locations is 4. Besides Armenia the species grows in the Caucasus, Europe, Siberia, North–East Anatolia.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in middle and upper mountain belts, at the altitudes of 1600–2000 meters above sea level, in moist meadows, in swamped places, near rivers and lakes, in the forests. Flowering from May to July, fruiting from July to August.

Limiting factors. Loss/degradation of habitats caused by overgrazing.

Conservation actions. Part of the population grows in “Arpi Lake” National Park. Necessary: monitoring of the population state.

301. *Juncus acutus* L. — Чыжунь унцр — Ситник острый
$$ENB \ 1 \ ab(i,ii,iii) + 2 \ ab(i,ii,iii)$$

© www.flponent.atspave.org

Կապեգորիա: Վտանգված տեսակ է: Տեսակի տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 500 քառ. կմ–ից պակաս է:

Հայաստանի Կարմիր զորքի առաջին հրատարակության մեջ
ընդգրկված էր:

ՇԻՏԵՑ-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում բացակայում է:

Նկարագրություն: Դիմաքմեր առաջացնող բույսեր են: Յուրմեր՝ (30) 50–80 (120) սմ բարձրությամբ: Տերևերը՝ արմատամերձ լավ զարգացած տերևաթիթեղներով՝ 1–2 սմ արմամագծով, զլամածև, ամուր, սրամանյավ վերջացող, ներսում համառարած սարգալային հյուսվածքով, հիմքի մոտ կտրմարվում շագանակագույն տերևափաշաններով: Ծաղկաբույլը՝ 4–6 (10) ճյուղերով, նստաղիք կամ 4–5 սմ երկարության ծաղկակիրներով: Պտուղը՝ տուփիկ, կանաչ, 5–6 սմ երկարությամբ, ձվաձև, առանց կտուցի: Մերմերը՝ երկարաժյուր կամ օվալ, սպիտակավուն պչյալման հավերժավ:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է միայն Երևանի ֆո-
րիստիկական շրջանում (Արարատ, Յովադ, Շահումյան, Տրախի-
լեմնաշիրս): ԵՕՕ՝ 250 քառ. կմ, AOO՝ 16 քառ. կմ, լոկալիտացի-
ոն՝ 3: Ընդհանուր արեարտ ընդգրկում է Կովկասը՝ մասնավորապես
Արևմտյան, Արևելյան և Հարավային Անդրկովկասը և Թուրքի-
ան, Իրան, Եգիպտոս, Միջերկրածովյան ավազանի երկրները, Ամա-
տառյան, Իսրայել:

Կենսաբանական, Էկոլոգիական և Ֆիզիոլոգիոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում և ստորին լեռնային գտում ծ. մ. 800–1000 (1200) մ բարձրությունների վրա, աղակալված ճանիթներում, հանքային աղբյուրների և արավերախիցների մոտ, աղուտային խոնավ հողերի վրա: Տալուկում և հունիս–հուլիս ամիսներին, պաղարներում՝ օգոստոս–սեպտեմբերին:

Մասնամափակող գործոններ: Տարածման և բնակության շրջանների սահմանափակություն, մարդաժին տնտեսական գործունեության ակտիվ ազդեցություն (ռազում, ճախիճների շրջում, արածեցում, հողի աղագրկում, բուսականության այրում), կլիմայի փոփոխություն:

Պահպանության միջոցառումներ: 2008 թ. Արարատ քաղաքի մասնաճյուղի համայնքի և համայնքի ղեկավարի ղեկավարությամբ իրականացվել է «Արարատի միջոցառումներ» ծրագրի իրականացումը, սակայն ներկայումս պահպանումը չի իրականացվում: Անհրաժեշտ է իրականացնել սրտաբանական և փնտրել մեթոդներ:

Category. Endangered species. The extent of occurrence and the area of occupancy of are less than 500 km². The species grows in the area of intensive agricultural activity.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial, tussock forming marsh herb. Stems 30–120 cm. Basal leaves cylindrical, 1–2 mm in diameter, blades well developed, firm, acuminate; sheaths reddish-chestnut-colored. Inflorescence of 4–6 branches, sessile or on peduncles 4–5 cm long. Fruit a green capsule 5–6 cm long, ovoid, without rostellum. Seeds elongate or elliptic, with whitish caudiform process.

Distribution. In Armenia it is distributed only in Yerevan (Ararat, Yuva, Shahumyan, Yerakh mountain range) floristic region. EOO is 250 km², AOO is 16 km², the number of locations is 3. The general area of distribution includes East, West and South Transcaucasia, Talish, Europe, Mediterranean, Anatolia, Iran.

Ecological, biological and phytocenological peculiarities. Grows in lower mountain belt, at the altitudes of 800–1000 (1200) meters above sea level, in salt marshes, near mineral springs and travertins, on moist saline soils. Flowering from June to July, fruiting from August to September.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy, active influence of economic activity (irrigation, drainage of marshes, grazing, desalinization of soils, vegetation burning), climate change.

Conservation actions. In 2008 "Salt marshes" near Ararat town were marked as nature monument, but at present no conservation is being carried out. Necessary: monitoring of the population state.

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի,
Ռուսաստանի ԳԱ Վ. Լ. Կոմարովի անվան Բուսաբա-
նության ինստիտուտի հեքրարիումի նյութեր
Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA,
V. L. Komarov's Botanical institute of AS RF.

Ханджян Н.С. 2001. Род *Juncus* L.

Флора Армении, 10: 391–406. Liechtenstein.

Կոմանդո՝ Ն. Խամբոյան

Compiler N. Khandivan

302. *Luzula forsteri* (Smith) DC. subsp. *caspica* (Rupr. ex Bordz.) Novikov — Փայլուկ Թորսթերի — Ожика Форстера

CR B 1 ab(iii) + 2 ab(iii)

© www.floradecanarias.com

Կարեգործիչ: Կրիտիկական վիճակում գտնվող տեսակ է: Հայացի է ընդամենը մեկ ոչ մեծ պոպուլյացիա, որի տարածման և բնակության շրջանների մակերեսը 10 քառ. կմ-ից պակաս է: Տեսակին սպառնում է անհետացում՝ կապված սահմանափակ տարածման և աճելավայրի պայմանների փոփոխության հետ:

Հայաստանի Կարմիր գրքի առաջին հրատարակության մեջ ընդգրկված չէր:

Ընդգրկված չէ CITES-ի և Բեռնի կոնվենցիաների հավելվածներում:

Նկարագրություն: Բազմամյա բույս՝ 20–40 սմ բարձրության: Տերևները՝ 1,5–8 մմ լայնության, տափակ, գծային, երբեքից ցրված մագու: Մաղիկները՝ մանր, 3,5–5 մմ երկարության, միայնակ կամ խմբված դեպի վեր ուղղված հովանոցաձև՝ հորանային ծաղկաբույլերում: Մերմերը՝ երբեմն սերմին հավասար երկարությամբ, խաշոր հավերակով:

Տարածում: Հայաստանում հանդիպում է Զանգեզուրի ֆորիստիկական շրջանում, Խոտատուփ լեռան վրա: AOO 4 քառ. կմ է: Լուկախետը՝ 1: Հայաստանից բացի, աճում է Փոքր Ասիայում:

Կենսաբանական, էկոլոգիական և ֆիտոցենոլոգիական առանձնահատկություններ: Աճում է միջին լեռնային գոտու ծ. մ. 1400–1700 մ բարձրությունների վրա, անառններում: Մաղկում է մայիս ամսին, պտղաբերում՝ հուլիսին:

Սահմանափակող գործոններ: Սահմանափակ տարածման և բնակության շրջաններ:

Պահպանության միջոցառումներ: Պահպանության միջոցառումներ չեն իրականացվում: Անհրաժեշտ է կազմակերպել սրբնության աշխատանքներ՝ նոր աճելավայրեր հայտնաբերելու և պոպուլյացիայի վիճակը և ծավալը ճշտելու համար, իրականացնել պոպուլյացիայի վիճակի մոնիթորինգ:

Category. Critically endangered species. One small sub-population is known. The extent of occurrence and area of occupancy are less than 10 km². The species is on the verge of extinction caused by changes in habitat conditions.

It was not included in the first edition of the Red Data Book of Armenia.

It is not included in the Annexes of CITES and that of the Bern Convention.

Description. Perennial herb 20–40 cm. Leaves 1,5–6 mm broad, flat, linear, sparsely pilose at margins. Flowers small, 3,5–5 mm long, solitary or in erect umbellate-paniculate inflorescence. Fruit a capsule. Seeds with large, sometimes almost as long as the seed, apical cartilaginous appendix.

Distribution. In Armenia it grows in Zangezur floristic region (on Khustup Mountain). AOO is 4 km², the number of locations is 1. Besides Armenia the species grows in Asia Minor.

Ecological, biological and phytocoenological peculiarities. Grows in middle mountain belt, at the altitude of 1400–1700 meters above sea level, in the forests. Flowering in May, fruiting in July.

Limiting factors. Restricted extent of occurrence and area of occupancy.

Conservation actions. No conservation actions. Necessary: survey on population numbers and range, search of new habitats, monitoring of the state of the population.

Սկզբնաղբյուրներ/References

Հայաստանի ԳԱԱ Բուսաբանության ինստիտուտի հերբարիումի նյութեր

Herbarium materials of the Institute of botany of NAS RA.

Аветисян В.Е. 2001. Род *Luzula* DC.

Флора Армении, 10: 406–412. Liechtenstein.

Կազմող՝ Ն. Խանձյան

Compiler N. Khandjyan